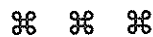

מורג ויסבורט

שימוש בפסוקים לצורכי חול

ראשי-פרקים

- א. כתיבת פסוקים ללא שרטוט
- ב. זמירות של פסוקים
- ג. הלוחש על המכה
- ד. שימוש בשם ה'
- ה. סיכום

לפי הגמרא בסוטה לה, א נענש דוד המלך, מפני שקרא לדברי תורה זמירותי – "זמירות היו לי חוקיך" (תהלים קיט, נד). מאידך גיסא, מאז החייאת הלשון העברית כשפה מדוברת, שבו והיו פסוקי התנ"ך וביטוייו לחלק בלתי נפרד מן השפה היום-יומית, על כל שימושיה; ומאז החלה תחיית העם בארצו, החלה להופיע גם אומנות יהודית מקורית ומחודשת, הנושאת בליבה את מורשתו של העם, ובמרכזה ספר הספרים. האם תופעות אלו הן פגיעה בקדשי ישראל, או להיפך: השלמת תעודתם, בהיותם לחלק טבעי מחיי העם בארצו?

א. כתיבת פסוקים ללא שרטוט

בתלמוד הבבלי גיטין ו, ב מובאת, אגב עניין אחר, טענה כלפי רבי אביתר – ואחר כך גם כלפי מר עוקבא – על שלא שרטט כבספר תורה כאשר כתב לשונו של פסוק. הגמרא מביאה שם את דברי רבי יצחק שמותר לכתוב ללא שירטוט רק שתי מילים, ולא שלוש. ליד דבריו היא מביאה ברייתא, אשר לפיה שלוש מילים כותבים, ואילו ארבע – לא.

סוגיה דומה מובאת בירושלמי מגילה פ"ג ה"ב. סוגיה זו פותחת בשאלה "מהו מכתוב תרי תלת מילין מפסוקא?" בסוגיה זו מסופר על מספר אגרות שנשלחו ובהם הוזכרו פסוקים וחלקי פסוקים, הכוללים מעל שלוש מילים:

- * **מר עוקבא** שלח לריש גלותא שהיה שוכב לישון וקם בלויית קול זמרה: "ישראל אל תשמח, בעמים אל גילי". דברים אלו הם סירוסו של הפסוק בהושע ט, א, שם נאמר "אל תשמח ישראל, אל גיל בעמים".
- * **ר' אחא** כתב באגרתו את לשון הפסוק במשלי י, ז: "זכר צדיק לברכה".
- * **ר' זעירא** כתב את לשון הפסוק בדה"ב כד, כב: "ולא זכר יואש המלך".

- * **רבי ירמיה** שלח לרבי יודן נשייא: "לשנא את אוהביך ולאהבה את שונאיך", וזאת ע"פ הפסוק בשמו"ב יט, ז: "לאהבה את שונאיך ולשנא את אוהביך".
- * **רבי אבהו** שלח אגרת, ובה היה כתוב: "כבר פייסנו לגי ליטורין... אבל תמר-תמרורים בתמרוריה היא עומדת, וביקשנו למתקה – ולשוא צרף צרוף." שלוש המילים האחרונות הן מתוך ירמיה ו, כט.
- * **ר' מנא** שלח לרבי הושעיא: "ראשיתך מצער, מאד תסגא אחריתך" – סירוסו של הפסוק באיוב ח, ז: "והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד".

לשאלת השרטוט נזקקים בעלי התוספות בגיטין. לדעת רבנו תם וריב"א בשם רבינו אליהו, האיסור הוא דווקא כשמתכוין הכותב לכתוב את הפסוק לדרשה; אבל כשכותב אדם לחברו איגרת, מותר שיכתוב לשון המקרא כדי לכתוב לשון צח, גם אם לא שרטט. התוסי מציינים שם שמהירושלמי משמע קצת שאסור לצטט פסוק אפילו כשכותבים אגרת שלומים, ולכן הפתרון הוא לכתוב את הפסוק שלא כסדרו.

כאמור לעיל, בירושלמי מובאות שש דוגמאות לאיגרות שבהן מצוטטים פסוקים. בעלי התוספות כתבו: "הרבה מביא שם שנראה שהיו כותבין לדרשה." קביעה זו אינה ברורה, כיון שרק מאיגרתו של מר עוקבא ברור שהדברים נכתבו לצורך דרשה, ואולי משום כך דקדק מר עוקבא לשבש את לשון הפסוק. בשאר האיגרות כלל לא ברור שנכתבו לדרשה, ואפשר שנכתבו כאגרת גרידא. נוסף על כך גם בחלק מהן דאגו כותביהן לסרס את לשונו המקורי של הפסוק. חילוק זה, שמותר לכתוב פסוק ללא שרטוט באיגרת שלומים, ואילו כשמתכוונים לדרשה הפתרון הוא לסרס את לשון הפסוק – זהו אחד מהפתרונות שמביא בעל הפירוש פני-משה (על הירושלמי הני"ל) בפירושו מראה-הפנים. בנוסף על כך הוא מביא את דברי הטור (יו"ד סי' רפג) בשם הרמב"ן, שדווקא כתיבה אשורית זקוקה לשרטוט; אבל כתיבה שכותבין בה כתבים ופירושים – לא.

לא הכל פירשו שסוגיית הירושלמי עוסקת בשאלת השרטוט. בעל קרבן-העדה העלה את האפשרות לפרש ששאלת הירושלמי היא שמא כשם שאין כותבים את התורה מגילה מגילה, כך אסור לכתוב פסוק פסוק. האגרות המובאות בירושלמי באו לכאורה להוכיח שהדבר מותר.

להלכה נפסק בשו"ע (יו"ד רפג, ב): "לא יכתוב מגילה בפני עצמה שיהיה בה פרשיות, ואין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה." בש"ך מובא בשם ראשונים (רי"ף, מרדכי ואגודה) ואחרונים (ב"ח) שאילו נהגו כך, היה לימוד התורה נפגם,

כיון שאין הכל יודעים בעל פה; ולכן – משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך" – מנהג פשוט הוא לכתוב מגילות ופסוקים. לדעת הט"ז היתר זה פותח את הפתח רק לכתוב כדי להתלמד. רק אז ניתן להשתמש בהיתר של "עת לעשות לה' הפרו תורתך", "אבל אותן שכותבין פסוקים על הכותל לאיזה סימן טוב – לאו שפיר עבדי."

בעיקרי הד"ט מלמד זכות על גדולי התורה הנוהגים לטבל את אגרותיהם בפסוקים. כשהדבר נעשה בלשונות הש"ס, הרי שבכך נהיים לשונות אלו שגורים בפיהם, ואולי כך גם בפסוקים. ממילא כתיבת פסוקים אף באגרות שלומים נועדה ללימוד. למרות זאת הוא מביא בשם ספר חסידים, שהירא את דבר ה' יפרוש גם מזה.

בסעיף ד פוסק השו"ע מאותו טעם שהוזכר לעיל (אין כותבין מגילה מגילה): "אסור לרקום פסוקים בטלית". אף כאן מיקל הש"ך, ומביא שכבר נתפשט המנהג להקל בזה. ומאידך גיסא הט"ז נאמן לשיטתו ואוסר, ואף מוסיף שדווקא בטלית יש להיזהר, כיון שמיסודה מותר להיכנס עימה לבית הכסא, למקום טינופת וזלזול.

בעל משנה-ברורה (תרלח, כד) נוקט בשיטת הט"ז, ומביא שאסור לחוקק פסוק (כגון: "בסוכות תשבון") על דלעת וכיוצא בו, ולתלותו בסוכה. שני טעמים הוא מביא לדבר: "דיבוא לידי בזיון; וגם שאסור לכתוב פסוקים מן התורה, אלא אם כן יש בהן ספר שלם... ואע"ג דנוהגין היתר – להתלמד בהן דווקא, אבל שלא לצורך – אסור."

לדברי הב"ח (יו"ד סי' רפד ד"ה אבל הכותב) האיסור לכתוב פסוקים פסוקים חל גם באגרת שלומים, "ויש לומר דאף לדבר צחות אין היתר אלא בסירוגין. מהי כתיבה בסירוגין? מושג זה מובא בסוגיית הגמרא ביומא לח, א, ונחלקו בפירושו רש"י ורמב"ם. רש"י פירש שהכוונה לפתרון לכתוב עד שלוש תיבות מתחילת הפסוק, ולציין את המשכו בראשי תיבות בלבד. לפי הרמב"ם (הל' ס"ת ז, יד) מדובר על כתיבת הפסוק בשלשות של מלים, כל שלשה בפני עצמה (לפי הש"ך רפד, ג הכוונה היא לכתוב שלוש שלוש תיבות בכל שורה) באופן שאי אפשר לקוראם יחד. מדברים אלו הבין הב"ח (יו"ד סי' רפד) שהרמב"ם אינו מצדד בהיתר של אפשרות כתיבת הפסוקים באגרת שלומים. ייתכן שמקורו בזה הוא הירושלמי, שממנו משתמע שאסור לכתוב ללא שירטוט אף באגרת שלומים.

בפתחי-תשובה (יו"ד רפג,ב) מובאות עצות נוספות לעקיפת הבעיה. בשם התשביץ (ח"א סי"ב) הוא מביא עצה לכתוב את התיבות חסרות בסופן או באמצעיתן, או להיפך: מליאות – "דכהאי גוונא לאו ספר מקרי אלא אגרת". עצות אחרות הן לכתוב את האותיות קטועות, או את הא' והל' מחוברות. כך ניתן לשנות שינוי דומה בשאר האותיות באופן שלא יהיו שלוש תיבות סמוכות בלא אחד מן השינויים הנזכרים. פתרון אחר הוא מביא, לכתוב בכתב שאילו היו כותבים בו ספר תורה היה ספר התורה נפסל. לדבריו, עצות אלו מועילות לא רק להיתר לכתוב פסוקים נפרדים, אלא גם לכתוב אותם ללא שירטוט.

באשר לחובת השירטוט נפסק בשו"ע (רפד,א-ב) שאע"פ שכל כתבי הקודש אינם נכתבים (והכוונה גם לחקיקה בעצים או בזהב), מכל מקום "באגרת שלומים מותר לכתוב אפילו כמה תיבות מהפסוק לדבר צחות". הרמ"א מוסיף שחובת השירטוט היא בשורה הראשונה בלבד, כיון ששאר השורות כבר מתיישרות לפיה. לפי זה, כאשר השורה הראשונה אינה כוללת פסוק, ממילא אין צורך עוד בשירטוט, כיון שהשורות הבאות שבהן נכללים פסוקים כבר מתיישרות לפי השורה הראשונה, שבה אין פסוק.

עיסוקנו בפרק זה היה אך ורק בנושא כתיבתם של פסוקים. לא נאמר כאן מאומה על הזכרת פסוקים או ביטויים שמקורם בקודש לצרכים של חול. בכך נעסוק בפרקים הבאים.

ב. זמירות של פסוקים

בבבלי סנהדרין קא,א מובאת ברייתא:

הקורא פסוק של שיר השירים ועושה אותו כמין זמר, והקורא פסוק בבית משתאות בלא זמנו – מביא רעה לעולם, מפני שהתורה חוגרת שק ועומדת לפני הקב"ה ואומרת לפניו: רבשי"ע, עשאוני בניך ככינור שמנגנין בו לצים. אמר לה: בתי, בשעה שאוכלין ושותין – במה יתעסקו? אמרה לפניו: רבשי"ע, אם בעלי מקרא הן – יעסקו בתורה ובנביאים ובכתובים; אם בעלי משנה הן – יעסקו במשנה בהלכות ובאגדות; ואם בעלי תלמוד הן – יעסקו בהלכות פסח בפסח, בהלכות עצרת בעצרת, בהלכות חג בחג.

* [ייתכן שזהו המקור לפתיחת כל עמוד במילים "בעזרת השם", "בסייעתא דשמיא" וכדו' או בראשי התיבות של מילים אלו. כיון שאלו אינם פסוקים, ממילא ניתן ליישר את השורות הבאות על פי שורה זו. – הערת עורך (א.ד.ו.)]

העיד רבי שמעון בן אלעזר משום רבי שמעון בן חנניא: כל הקורא פסוק בזמנו – מביא טובה לעולם, שנאמר (משלי טו, כג) "ודבר בעיתו מה טוב". בתוספתא סנהדרין יב, מובא בשם ר' עקיבא: "המנענע קולו בשיר השירים בבית המשתאות ועושה אותו כמין זמר – אין לו חלק לעולם הבא." ברייתא כנ"ל מובאת גם במסכת כלה רבתי, אלא ששם שאלת הקב"ה היא "מה יעשו בני בשעה שהם שמחים?" במסכת כלה, שם, נוסף דיון:

היכי דאמי כמין זמר? כגון דזמיר ביה ודעתיה על הרהור. ופסוק בלא זמנו? – דאמר בקינות. אמר רבא: פסוק בזמנו – בנחמות בשעת שבעה. גרסא אחרת מייחסת לרבא את האמירה:

פסוק בזמנו – כנהמא בשעת רעבא; ושלא בזמנו – כנהמא בשעת שבעא. מדוע מתייחס ר' עקיבא באיסורו לזמר פסוקים בבית המשתאות, דווקא לשיר השירים? ייתכן שכך הוא משום שר' עקיבא ייחס לשיר השירים קדושה מיוחדת, וכפי שאמר במשנה ידים ג, ה: "חס ושלוס, לא נחלק אדם מישראל על שיר השירים שלא יטמא את הידים, שאין כל העולם כולו כדאי כיום שניתן בו שיר השירים לישראל, שכל הכתובים – קודש, ושיר השירים – קודש קודשים." אולם לא נראה שלענין זמרה יהיה דינם של הכתובים האחרים שונה. על כן נראים דבריו של המהרש"א (חידושי אגדות סנהדרין קא, ד"ה הקורא פסוק), ששיר השירים נמצא במעמד רגיש, שכולו עשוי כמשל וכמליצה, ועלול אדם להתיר לעצמו בזה יותר מאשר בשאר הכתובים. וכך מדוייקים דברי רש"י בסנהדרין, שפירש: "אע"פ שמה"ש הוא ועיקרו שיר – אסור לעשותו כמין שיר...".

אמירת פסוק בבית המשתאות נתפסת במקורות הנ"ל כדבר המנוגד לקריאת פסוק בזמנו. הכוונה היא למה שכתב המהרש"א, שאם אומרו על המשתה בזמנו, היינו ביום-טוב, "ונוטל כוס בידו, ואומר עליו דברי הגדה ופסוקים מעניינו של יום – מביא טובה לעולם." הכוונה היא לאמירת הפסוקים בעת קידוש בשבתות ובתגים. יש כאן אפוא היתר להשתמש בפסוקים בעת שמחה של מצוה. אולם מלשון השאלה "בשעה שאוכלין ושותין – במה יתעסקו?" וגם ממקבילתה במסכת כלה ("בשעה שהם שמחים"), משמע שמדובר גם בעת שמחה של רשות, שהגם שיש התנגדות לזמר של פסוקים, הרי המומלץ הוא לעסוק בתורה בעניני דיומא.

אם כך, הרי שבעייתות של שמחת מצווה לא עלתה בכלל השאלה, ובוודאי מותר לומר פסוקים. רק בעת שמחה של רשות יש צורך להימנע מכך – אולי משום החשש שאז יעשו שימוש לא נכון בתוכנם של הפסוקים. בעת שמחה של מצוה אין מקום לחשש כזה. מסתבר שהתורה גם אינה מתלוננת על שעשאו ככינור שמנגנים בו לצים (ולפי הגרסה במס' כלה: "ככינור שמנגנים בו גויים לעבודה זרה") כאשר עושים בה שימוש בשמחות של מצווה.

הרב משה פיינשטיין (אגרות משה יו"ד ח"ב סי' קמב) אגב דיונו בהשמעת הקלטות דן במנה הנפוץ לומר נוסחי ברכות ופסוקים באירועי שמחה. הוא מעלה את האפשרות שדין הגמרא הוא דווקא בפסוקי שיר השירים, שלא יבואו לזלזל בשיר השירים לומר שאינו קדוש. אך גם על אפשרות זו הוא תמה, שכן מרש"י משמע שבגמרא נקטו שיר השירים לרבנותא, וכל שכן כל ספר אחר מהתנ"ך, ולפחות היו צריכים לחוש לדעת רש"י. הוא מוצא מקום להקל רק במכשירי הקלטה, וגם אז לא לתענוג בעלמא, לומר ולשחוק. הוא מוצא היתר להשתמש במכשירי הקלטה רק לשם תזכורת וכדי לחזור באמצעותם על מה שלמד.

הרב עובדיה יוסף (יביע אומר ח"ג או"ח סי' סו) מצטט לענייננו, כדרכו, מקורות רבים. הוא מביא שבשמחה של מצווה מותר להשמיע פסוקים של שבח והודאה, ובוודאי שכך בבית הכנסת, ששם אין לחוש לשחוק ולקלות ראש.

ג. הלוחש על המכה

לפי הגמרא בסנהדרין צ, א אסור ללחוש פסוק על מכה, כגון את הפסוק "כל המחלה אשר שמתו במצרים לא אשים עליך" (שמות טו, כו), וכל העושה זאת אין לו חלק לעולם הבא. בגמרא דנו אם עונש חמור זה חל על הלוחש את הפסוק גרידא, או שמא רק אם מוסיף ללחישתו רקיקה, לפי שאין מזכירים שם שמים על הרקיקה. אבל בלא ליווי זה, העונש אינו כה חמור. את מעשהו של רבי יהושע בן לוי, שהיה אומר שיר של פגעים (מזמור צא בתהלים) כדי להתרפאות, ביארו: "להגן שאני". מתוך דברי השו"ע שנביא להלן נראה שהמדובר הוא בהגנה מפני נזק עתידי (רפואה מונעת), ולא מפני נזק קיים. האיסור הוא משום שסבור להינצל בזכות דברי התורה שהוא מזכיר (רש"י סנהד' קא, א).

הרמב"ם (הלי ע"ז יא, יב) מאריך בחומרת העניין: "הלוחש על המכה וקורא פסוק מן התורה, וכן הקורא על התינוק שלא יבעת... לא די להם שהם בכלל מנחשים וחוברים, אלא שהן הכופרים בתורה, שהן עושים דברי תורה רפואת

הגוף, ואינן אלא רפואת נפשות." יש בכך זלזול בתורה, "שעושה התורה כשאר דברים שבעולם המרפאים החולה והמכה, ואינו כן, כי התורה יש לה מעלה יתירה, שבקיומה ולימודה היא מגינה על האדם שלא יבא כלל לידי חולי ומכה" (לשון מהרש"א בחידושי אגדות סנהדרין קא,א).

כמסקנה מתוך סוגיה זו נפסק בשו"ע (יו"ד סי' קעט) :

א. הלוחש על המכה או על החולה ורוקק, ואח"כ קורא פסוק מן התורה – אין לו חלק לעוה"ב.

ב. ואם אינו רוקק – איסורא מיהא איכא.

ג. תינוק שנפגע – אין קורין עליו פסוק.

ד. הבריא מותר לקרות פסוקים להגן עליו מהמזיקין.

ה. מותר להתרפאות בקמיע, אפילו יש בהם שמות.

ו. וכן מותר לישא קמיעין שיש בהם פסוקים.

ז. ודווקא להגן שלא יחלה, אבל לא להתרפאות בהם מי שיש לו מכה או חולי.

ייתכן שהאיסור להשתמש בפסוקים כדי להירפא ממחלה קיימת נובע מהאיסור בתורה "לא תנסו את ה' אלוהיכם" (דברים ו,טז). הרבה שלוחים לו למקום, ומי מאתנו יודע מה הם חשבונותיו כאשר הוא מביא מחלה או פגע לאדם. ייתכן שאין ברצונו של הקב"ה לרפא אדם זה ממחלתו. אולם אז, אם משתמש הוא לרפואה בפסוקים ובקמיעות, נמצאת אמונתו נפגמת. מה שאין כן ברפואה מונעת – בשטח זה מכיר כל אדם, שגם אם עשה כל שביכולתו עדיין אין הוא מובטח, ועל כן אין הדבר נחשב להעמדת הקב"ה בניסיון.

ד. שימוש בשם ה'

שימוש בשמו של הקב"ה לכל דבר אחר, מלבד לצורך הפנייה אליו, אסור. יתר על כן: אפילו כתיבת שמו שלא בספר אסורה, כיון שהדבר יכול לבוא לידי בזיון. משום כך נוהרים שלא לכתוב שם באגרת, ויש נוהרים אף שלא לכתוב את המלה שלום במלאה (רמ"א, יו"ד רעו,ג). בפתחי-תשובה (שם ס"ק כו-כח) מובאת תשובת נודע-ביהודה (תנינא יו"ד סי' קפא) שלכתחילה אין לחקוק את שם ה' על ארון קודש עשוי אבן, "שהוא דרך בזיון לחרוץ אותיות השם למספר ולסימן באיזה שנה נבנה."

ה"ר חזקיה מדיני, מחבר שדי-חמד הקדיש לנושא זה קונטרס שלם – "באר בשדי". הופנתה אליו הדרישה לשנות את שם ספרו משדי-חמד ל"שדה-חמד", כיון שהשם 'שדי', גם אם מחברו התכוון שיקראוהו בשי' שמאלית, הרי יש מי

שיקרא אותו בשי' ימנית, ואז זהו שם ה'. באחת מהתשובות שחיזקו את ידו של בעל שדי"ח שלא לשנות את שם ספרו, מובאים דבריו של עיקרי הד"ט (שהובאו לעיל בפרק א', ואשר הביא את דברי ספר חסידים. הוזכרה הגהת החיד"א על ספר חסידים, בספרו ברית-עולם: "אין משנים את השם לכון אותו כלפי הדיוט. כגון, אחד ששלח לנדיב אחד, במקום ייחי כבוד ה' לעולם! – יהי כבוד אדוני לעולם, שלא יתכן לעשות כן." הוא מביא דוגמאות נוספות לכך, כגון: מכתב שנכתב לשר אחד, ולשון הפנייה בו היתה: "אל מלך יושב על כסא רחמים". על כך חוסיף החיד"א: "ונצטערתי מאד עד היכן הגיעה החנופה... איך יתארו לברר דם ח"ו בתואר מלך הכבוד?! מובאת שם תמיהה על מו"ל שכינה מחבר בתארים "רבינו הגדול והקדוש ברוך הוא".

החיד"א מוסיף בברית-עולם סי' תרמד ללמד זכות על שימוש בפסוקים למטרות חול. לדבריו, הוראת בעל ספר חסידים "אל תשחקו בפסוקים", לא בא לאסור אלא בדרך שחוק והיתול. ואכן, מוצאים אנו ספרים רבים הכוללים את שם ה' ממש, וכן שמות אנשים הכוללים בתוכם שמות קדושים.

הרב עובדיה יוסף (יחווה-דעת ח"ג סי' עג) נדרש לשאלה אם מותר לשיר "שאו שערים ראשיכם" לכבודם של רבנים. מסקנתו היא, שאם עושים כן לגדולי התורה – אין להקפיד על כך, כי מצינו שהקב"ה חלק כבוד לצדיקים יותר מכבודו יתברך. עוד הוא מוצא היתר לכך, שבוודאי מתכוונים השרים כך לשכינה המלווה את הצדיק, והכבוד והתהילה ניתנים לקב"ה בחפץ בכבודם.

ה. סיכום

א. מעיקר הדין אסור לכתוב פסוקים בודדים ללא המגילה השלימה (חומש או ספר) שבו הם נזכרים. עם זאת קיימות כמה דרכים לעקיפתו של איסור זה והסברים לנוהג הנפוץ שלא לחוש לכך:

- 1) כשהמטרה היא לימודית – מותר. למעשה, כמעט כל הזכרת פסוק באגרת, אפילו אם עניינה הוא חול, אפשר לנצל לצרכים לימודיים. היתר זה הוא משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך".
- 2) עד 3 מילים מותר, ועל כן כשמצטטים יותר מכמות זו, מציינים את שאר המילים בראשי תיבות; או שיוצרים באופן מלאכותי הפסקות בין כל קבוצה של שלוש מילים (כגון: הפרדה בשורות).
- 3) שינוי מאופן כתיבתם של המילים במקרא – החסרת אותיות (כתיב חסר) או הוספתן (כתיב מלא).

4 שינוי בגופני הכתב – יצירת אותיות קטועות, או חיבורן של אותיות (למשל: א+ל).

5 כתיבה בכתב שאינו כשר לספר תורה (למשל: כתב שאינו מרובע).
 ב. בעיה דומה מתעוררת כאשר לכתוב פסוקים ללא שרטוט. לפתרון בעיה זו (כיון שבדרך כלל אין אנו משרטטים) משתמשים גם כן בפתרונות שניתנו לבעיה הקודמת, ובעיקר בפתרון של שינוי גופני הכתיבה. כמו כן מסתמכים על כך שאם הפסוק אינו נמצא בראש הדף, שוב אין צורך בשרטוט כיוון שהשורות הללו מתיישרות בהתאם לשורה הראשונה.
 ג. הסעיפים הנ"ל עוסקים רק בכתיבתם של פסוקים. משמע שאין מניעה להזכיר פסוקים תוך כדי דיבור. הבעיה מתעוררת רק כשרים פסוקים. גם בעיה זו נפתרת בעזרת היסודות הבאים:

- 1 יש הסוברים שרק את פסוקי שיר השירים אסור לומר.
- 2 יש סוברים שהשירה לא נאסרה אלא בשמחה של הוללות, והיא מותרת גם בסתם שמחה של רשות, ובוודאי בשמחה של מצווה.
- ד. שימושים זרים בפסוקים והפקת תועלת צדדית מהם – אסורה, ואפילו כשאינן הדבר מלווה בביטויי זלזול (כגון: רקיקה). אולם מותר להשתמש בפסוקים בכמעין רפואה מונעת. אסור להשתמש בהם כדי להירפא מחולי קיים.
- ה. מכל מקום השימוש לצורכי חול בשמותיו של הקב"ה – אסור.